

SOCIALNA VARNOST V DRUGIH DRŽAVAH ČLANICAH EVROPSKE UNIJE

Uskladitev sistemov socialne varnosti prispeva k prostemu gibanju oseb v Evropski uniji. Maja 2010 je bila zakonodaja na tem področju korenito reformirana in pozneje dopolnjena še z drugimi pravnimi akti, ki so izboljšali varstvo pravic mobilnih delavcev. Leta 2016 je Komisija predloge vključila v sveženj na področju mobilnosti delovne sile, da bi dodatno reformirala sistem in ga prilagodila sodobnim gospodarskim in socialnim razmeram v EU.

PРАВNA PODLAGA

Člena 48 in 352 [Pogodbe o delovanju Evropske unije \(PDEU\)](#).

CILJI

Osnovno načelo, zapisano v Rimski pogodbi, je odprava ovir za prosto gibanje oseb med državami članicami ([2.1.5](#)). V ta namen je treba sprejeti ukrepe za socialno varnost, s katerimi se zagotovi, da državljani EU, ki delajo in prebivajo v državi članici, ki ni njihova domača država, ne izgubijo nekaterih ali vseh svojih pravic socialne varnosti.

DOSEŽKI

Leta 1958 je Svet izdal dve uredbi o socialnem varstvu delavcev migrantov, ki ju je pozneje nadomestila [Uredba \(EGS\) št. 1408/71](#). Državljan Islandije, Lihtenštajna in Norveške so kriti tudi na podlagi sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru, državljani Švice pa na podlagi sporazuma EU-Švica. Leta 2004 je bila sprejeta [Uredba \(ES\) št. 883/2004](#) (uredba o koordinaciji), s katero je bila razveljavljena Uredba (ES) št. 1408/71, čeprav se slednja še vedno uporablja za nekatere akte Skupnosti in sporazume, katerih podpisnica je EU. Leta 2010 je bila nato izvedena obsežna reforma s sprejetjem svežnja za posodobitev koordinacije, ki zajema [Uredbo \(ES\) št. 988/2009](#) in izvedbeno [Uredbo \(ES\) št. 987/2009](#).

A. Štiri osrednja načela

Države članice glede zasnove svojega sistema socialne varnosti odločajo in ravnaajo neodvisno. Uredba o koordinaciji zato služi temu, da se določi, po sistemu katere države je državljan EU zavarovan, kadar je v igri dvoje ali več držav. Na splošno velja, da socialno varnost zagotavlja država zaposlitve, če pa oseba ni zaposlena, država prebivanja. Uredba se opira na štiri glavna načela:

1. Enako obravnavanje (člena 4 in 5)

Delavci in samozaposlene osebe iz drugih držav članic imajo enake pravice in dolžnosti kot državljani države gostiteljice. Pravica do enakega obravnavanja velja brezpogojno za vse delavce ali samozaposlene osebe iz drugih držav članic, ki določeno obdobje prebivajo v državi gostiteljici. Poleg tega velja, da če se v posamezni državi članici nastalemu dejstvu (na primer, da je zavarovanec poročen) ali dogodku (da je udeležen v nesreči) ali prejemanju dajatev socialne varnosti (npr. ljudje, ki prejemajo nadomestilo za brezposelnost, so upravičeni tudi do davčne olajšave) pripisujejo pravni učinki, mora ta država članica upoštevati tudi dejstva ali dogodke ali prejemanje enakovrednih dajatev v drugi državi članici.

2. Seštevanje (člen 6)

S tem načelom je zagotovljeno, da se pri izračunu dajatev upoštevajo tudi pretekla obdobja zavarovanja, dela ali prebivanja v drugih državah. Kadar na primer nacionalna zakonodaja določa, da mora biti delavec zavarovan oziroma zaposlen za določeno obdobje, da je lahko upravičen do nekaterih dajatev, načelo seštevanja pomeni, da mora pristojna država članica upoštevati tudi obdobja zavarovanja in zaposlitve, ki so bila dopolnjena v drugi državi članici.

3. Načelo enega samega prava, ki se uporablja (člena 10 in 11(1))

Namen tega načela je preprečiti, da bi kdo na račun pravice do prostega gibanja pridobil neupravičene koristi. Vsakega upravičenca krije zakonodaja zgolj ene države in samo v tej državi plačuje prispevke.

4. Izvoz (člen 7)

To načelo pomeni, da se lahko dajatve socialne varnosti plačujejo po vsej Uniji, in državam članicam prepoveduje, da bi izplačevanje omejile zgolj na osebe, ki prebivajo v njihovi državi. Se pa to načelo ne uporablja za vse dajatve socialne varnosti. Za nadomestila za brezposelnost na primer veljajo posebna pravila.

B. Koga zajema uredba?

Sprva se je [Uredba \(EGS\) št. 1408/71](#) uporabljala samo delavce, leta 1982 pa so njeno področje uporabe razširili tudi na samozaposlene osebe. Uporabljala se je tudi za družinske člane delavcev in samozaposlenih oseb ter njihove vzdrževane osebe, pa tudi za osebe brez državljanstva in begunce. Njeno področje uporabe se je postopoma širilo: leta 1998 (Uredba Sveta (ES) št. 1606/98) se je položaj javnih uslužbencev izenačil z drugimi delavci, kar zadeva splošne zakonske pokojninske pravice, leta 1999 so bile v področje uporabe vključene vse zavarovane osebe, še posebej študentje in osebe brez plačane zaposlitve, leta 2003 pa še državljani tretjih držav, ki zakonito prebivajo v EU.

Z najnovjšim pravnim aktom, [Uredba \(EU\) št. 1231/2010](#), je bilo kritje razširjeno na državljane tretjih držav, ki zakonito prebivajo v EU in ki so se znašli v čezmejnih okoliščinah, ter na njihove družinske člane in preživele osebe, če so v EU.

Kriti so tudi čezmejni delavci, ki delajo kot zaposlene ali samozaposlene osebe v eni državi članici in prebivajo v drugi državi članici, v katero se vračajo vsak dan ali vsaj enkrat tedensko.

Napoteni delavci so izjema, saj so v drugo državo članico napoteni za začasne naloge in so še naprej socialno zavarovani v domači državi članici, a za največ 24 mesecev. V državi prebivanja so upravičeni le do storitev zdravstvenega varstva.

C. Zajete dajatve

Člen 3 [Uredbe \(ES\) št. 883/2004](#) navaja zajete socialne dajatve:

- dajatve za bolezen, dajatve za materinstvo in enakovredne dajatve za očetovstvo, vendar ne za socialno in zdravstveno pomoč, odobreno na podlagi ugotovljenega premoženjskega stanja, saj ta ni odvisna od preteklih prispevkov v sistem socialne varnosti;
- dajatve za starost, preživele osebe in za invalidnost;
- dajatve za nesreče pri delu in poklicne bolezni;
- pomoči ob smrti;
- dajatve za predčasno upokožitev, dajatve za brezposelnost, družinske dajatve;
- posebne denarne dajatve, za katere se ne plačujejo s prispevki in jih ni mogoče izvoziti.

D. Posodobitev sistema

Zakonodaja o socialni varnosti je bila po letu 1971 večkrat spremenjena, saj so to narekovale spremenjene razmere na ravni EU, spremembe zakonodaje na nacionalni ravni in sodna praksa Sodišča Evropske unije.

1. Prizadevanja za boljšo koordinacijo sistemov socialne varnosti

S posodobljenim sistemom za koordinacijo je bilo uvedeno načelo dobrega upravljanja, na podlagi katerega morajo institucije držav članic medsebojno sodelovati in si vzajemno zagotavljati pomoč. Predvidena je bila tudi ustanovitev sistema za izmenjavo elektronskih podatkov med nacionalnimi institucijami. Julija 2017 je Komisija zagotovila sistem za elektronsko izmenjavo informacij o socialni varnosti, države članice pa imajo na voljo dve leti, da ga začnejo uporabljati na nacionalni ravni.

S sistemom se med drugim:

- posodablja pravila v skladu z aktualno socialno prakso (npr. določbe o obdobjih za oskrbo in vzgojo otrok);
- izboljšuje varstvo pravic (npr. boljše obveščanje in pomoč za državljane, novi postopki za dialog in spravo);
- pojasnjuje nekatere vidike, na primer z vključitvijo sodne prakse Sodišča (npr. enakovrednost dejstev);
- krepi in racionalizira institucionalne postopke (npr. elektronska izmenjava podatkov) ter
- izboljšuje in pospešuje vračilo stroškov za zdravstveno varstvo.

2. Evropska kartica zdravstvenega zavarovanja

Od leta 2006 lahko evropski državljani, ki potujejo znotraj Evropskega gospodarskega prostora (EGP), uporabljajo evropsko kartico zdravstvenega zavarovanja, ki jo izda zdravstvena zavarovalnica v njihovi domači državi. Z njo je poenostavljen dostop do nenačrtovanega zdravljenja med zasebnim ali poslovnim obiskom druge države EGP. V tem primeru ste zdravstvene oskrbe deležni po enakih pogojih in za isto ceno, kot velja za zavarovance v tej državi, stroške pa vam povrne domači sistem.

3. Pravice iz dodatnega pokojninskega zavarovanja

Po večletnih pogajanjih je bila 16. aprila 2014 podpisana [Direktiva 2014/50/EU](#) o minimalnih zahtevah za povečanje mobilnosti delavcev med državami članicami na osnovi lažje pridobitve in ohranjanja pravic iz dodatnega pokojninskega zavarovanja. Uporablja se zgolj za pokojninske sisteme, ki so povezani s trgom dela, torej ne za prostovoljne prispevke v individualno pokojninsko zavarovanje ali za državne pokojnine, ki jih ureja uredba o koordinaciji.

4. Obeti za reformo

Komisija financira MoveS, mrežo neodvisnih strokovnjakov za mobilnost znotraj EU (prosto gibanje delavcev in koordinacija sistemov socialne varnosti), ki je o tej temi pripravila že vrsto koristnih poročil.

Po namenskem posvetovanju o koordinaciji dodatkov za dolgotrajno nego in nadomestil za brezposelnost leta 2013 in splošnem posvetovanju o koordinaciji sistemov socialne varnosti EU leta 2015 je Komisija decembra 2016 v okviru svežnja o mobilnosti delavcev predlagala [revizijo](#) Uredbe št. 883/2004 in izvedbene Uredbe št. 987/2009.

Z revizijo naj bi poskrbeli za večjo poštenost, saj bi izplačilo dajatev vezali na državo članico, ki je socialne prispevke pobrala. S tem naj bi bila nacionalnim organom omogočena boljša orodja za preverjanje socialnovarstvenega statusa napotenih delavcev, da bi lažje ukrepali zoper nepošteno prakse in zlorabe. Glavne spremembe zajemajo:

- dajatve za brezposelnost: preden se seštevanje zavarovalnih dob ali dob zaposlitve lahko začne, mora poteči trimesečni rok za upravičenost dajatve, delavci pa lahko svoje dajatve izvozijo za šest mesecev namesto za tri, medtem ko iščejo delo v drugi državi članici. Po enoletnem obdobju dela v posamezni državi članici lahko čezmejni delavci zahtevajo dajatve za brezposelnost v državi, v kateri so zaposleni, namesto v državi, kjer prebivajo;
- dajatve za dolgotrajno nego: v predlogu so v ločenem poglavju opredeljene dajatve za dolgotrajno nego in primeri, ko mobilni državljani lahko zahtevajo te dajatve;
- družinske dajatve, ki naj bi nadomestili prihodke v obdobju nege in varstva otroka, se obravnavajo kot individualne in osebne pravice, s čimer se državi članici s sekundarno pristojnostjo omogoči, da ves znesek izplača drugemu staršu. S tem odpravimo morebitne finančne dejavnike, ki starše odvrtačajo od tega, da bi starševski dopust jemali hkrati.

Namen predloga je tudi uskladiti veljavne pravne predpise z nedavno sodno prakso Evropskega sodišča o upravičenosti do socialnih dajatev za delovno neaktivne državljane ([2.1.5](#)).

Evropski parlament, Komisija in romunsko predsedstvo so 19. marca 2019 dosegli začasni dogovor o predlogu, vendar ta dogovor ni prejel večine glasov v Svetu. Nadaljnje delo v zvezi s predlogom je bilo zato preloženo na naslednje parlamentarno obdobje.

V skladu s predlogom, sprejetim 16. aprila 2019 o ustanovitvi [Evropskega organa za delo](#), bodo operativni vidiki koordinacije sistemov socialne varnosti ter nekatere naloge mediacije in tehnične naloge sedanjega organa za koordinacijo prenesene na Evropski organ za delo.

VLOGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Parlament se močno zanima za težave delavcev migrantov, obmejnih delavcev, samozaposlenih in državljanov tretjih držav, ki ne delajo v tistih državah članicah, ki so jih sprejele. Večkrat je grajal ovire za popolnoma prosto gibanje in Svet tudi pozval, naj pripravi predloge, na podlagi katerih bi predčasne starostne pokojnine predstavili na področje koordinacije socialne varnosti, razširili pravico brezposelnih oseb, da bi lahko prejemale dajatve za brezposelnost v drugi državi članici, ter razširili zakonodajo, da bi vključevala vse zavarovane osebe. Večina teh zahtev je bila izpolnjena, ko je bila sprejeta Uredba (ES) št. 883/2004, oziroma so bile vključene v najnovejše predloge Komisije.

Od sklenitve Lizbonske pogodbe se za to področje uporabljata redni zakonodajni postopek in glasovanje s kvalificirano večino v Svetu. Če pa država članica izjavi, da bi zakonodajni akt vplival na pomembne vidike ali finančno uravnoteženost njenega sistema socialne varnosti, lahko zahteva, da se osnutek akta posreduje Evropskemu svetu.

Parlament je v več resolucijah: [z dne 14. januarja 2014 o socialnem varstvu za vse](#), [z dne 14. septembra 2016 o socialnem dampingu](#), in [z dne 4. julija 2017 o delovnih pogojih in prekarni zaposlitvi](#) opozoril na posebne težave na tem področju, kot je recimo primer samozaposlenih delavcev, zaposlenih za skrajšani delovni čas ali na podlagi pogodbe za določen čas, delavcev v digitalnem gospodarstvu in sezonskih delavcev. Komisijo je pozval, naj ponovno pregleda zakonodajo in spremlja izvajanje in koordinacijo sistemov socialne varnosti ter poskrbi, da se bodo spoštovale pravice državljanov in da bo mobilnost delovne sile v EU učinkovito delovala.

Aoife Kennedy
05/2019

